

BİR HİTİT ÇAĞI MASALI: “APPU VE İKİ OĞLU”
A HITTITE PERIOD TALE: “APPU AND HIS TWO SONS”

Esmâ REYHAN

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye
Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of History / Türkiye
esma.reyhan@hbv.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-7489-9421

Tülin CENGİZ

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye
Assist. Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of History /
Türkiye
tulin.cengiz@hbv.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6835-3396

OANNES

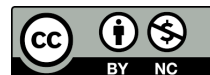
Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
6/1, Mart – March 2024 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **31.12.2023**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **01.03.2024**
Yayın Tarihi – Publication Date : **24.03.2024**
Sayfalar-Pages : **203 – 220**

 : <https://doi.org/10.33469/oannes.1412592>

This article was checked by

Atıf – Cite as: REYHAN, E. – CENGİZ, T., “Bir Hitit Çağı Masalı: “Appu ve İki Oğlu”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6/1, Mart 2024, ss. 203 - 220.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi
International Journal of Ancient History
6/1, Mart – March 2024
203 – 220

Araştırma Makalesi / Research Article
Katkı Düzeyi: 1.Yazar: %50 – 2.Yazar: %50
Contribution: Author 1: %50 – Author 2: %50

BİR HITİT ÇAĞI MASALI: “APPU VE İKİ OĞLU” A HITTITE PERIOD TALE: “APPU AND HIS TWO SONS”

Esmâ REYHAN – Tülin CENGİZ*

Öz

Hitit Çağına ait, kayıt altına alınmış en eski anlatılardan biri olan Appu Masalı, bünyesinde barındırdığı çocuksuzluk motifi, zıtların mücadelesi döngüsü ve adaleti temel alan kurgusuyla Anadolu'nun binlerce yıl öncesinin, toplumsal değerlerine ve kültürel simgelerine ışık tutmaktadır.

Masalın metni, iyi korunmuş olmakla birlikte, II. ve IV. sütunun son kısımları kırıktır. Masal, Şudul kentinde yaşayan Appu adında varlıklı bir adamın çocuksuzluğunu konu edinmiştir. Güneş tanrısına sunduğu bir adak yardımıyla, özlemini duyduğu çocuğa sahip olan Appu'nun doğal yollardan ikinci bir çocuğu daha olmuştur. Çocuklardan ikisi de erkektir. İlk doğan çocuğun adı “Kötü”, ikinci doğan çocuğun adı “İyi” dir. Yetişkinlik çağına geldiklerinde kendi hayatlarını kurmak için baba evinden ayrılan kardeşler arasında bir mal paylaşımı gerçekleşir. “Kötü”, kardeşini aldatarak mülkünü iyisini kendisine ayırır. Bu duruma tanıklık eden Güneş tanrısı adaleti

Abstract

The Tale of Appu, one of the oldest recorded tales of the Hittite Age, sheds light on the social values and cultural symbols of Anatolia thousands of years ago with its motif of childlessness, the struggle of opposites, and its focus on justice.

Although the text of the tale is well-preserved, the last parts of columns II and IV are broken. The tale revolves around the childlessness of a wealthy man named Appu who resided in the city of Šudul. Through an offering to the sun god, Appu is blessed with the child he desires, and naturally, a second child follows. Both children are boys, named “Bad” and “Good” respectively. Upon reaching adulthood, the siblings part ways from their father's house to establish their own lives, with a division of property occurring. However, “Bad” deceives his brother, retaining the better portion of the property for himself. Witnessing this injustice, the Sun God intervenes to ensure fairness. Unfortunately, the tablet breaks at this crucial point, leaving the remainder of the

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author.

sağlamak için dereye girer. Hikâyenin yazılı olduğu tablet bu kısımdan itibaren kırılmış olduğu için olayın geri kalanı hakkındaki bilinenler çok azdır. Okunabilen kısımlardan, son durumdan memnun olmayan "Kötü"nün, lanetler yağdırması üzerine davayı sonuçlandırmak istemeyen Güneş tanrısının, adaletin tecellisi için kardeşleri Ninive Kenti'nin İştari'na yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Tablet kırıklı yapısı nedeniyle masalın sonu öğrenilemese de hakkaniyetle özdeşleşmiş olan bu tanrıçanın "İyi" ye övgü dolu sözler sarf etmesinden, adalet terazisinin iyiden yana ağır bastığı söylenebilir.

Masalları, "kültürün gizli arşivlerinden biri" olarak kabul eden bir bakış açısıyla kaleme alınan bu çalışmada, Anadolu'nun en eski anlatılardan birinin içerik analizi yapılırken dönemin belge ve bilgilerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Hitit Masalı, Appu ve İki Oğlu, Anadolu, Çocuksuzluk.

story unknown. From the fragments that survive, it appears that "Bad", unsatisfied with the outcome, curses his brother, prompting the Sun God to send the brothers to the İstar of Ninive for the dispensation of justice. Though the conclusion of the tale remains elusive due to the tablet's fragmented state, it can be inferred that the scales of justice tilt in favor of "Good", as evidenced by the goddess's praise of fairness.

Fairy tales serve as conduits for transmitting rules, codes, and cultural values. This study, approached with the perspective that fairy tales constitute "hidden archives of culture", utilizes period documents and information to analyze the content of one of Anatolia's oldest narratives.

Keywords: Tale, Hittite Tale, Appu and His Two Sons, Anatolia, Longing for a child.

Extended Abstract

Tales, one of the oldest narrative forms in human history, are akin to archives preserving the historical and cultural codes of the societies in which they originated. In terms of their content and form, they adapt to the spirit of the age to which they belong. One of the oldest tales written in Anatolia is the "Tale of Appu and His Two Sons," which belongs to the archives of Hattuša, the capital of the Hittites. Although this tale is dated to the final period of the Hittite Empire, it is assumed that the original text was created in earlier periods. According to Hoffner, archaic grammatical elements were present in the Old or Middle Hittite Period. Although the text is well preserved, the last parts of columns II and IV are broken. The tale revolves around the childlessness of a wealthy man named Appu, residing in the town of Šudul. Appu, through an offering to the Sun God, eventually has a second child naturally. Both children are male, with the firstborn named "Bad" and the second "Good". When the siblings grow up, they leave their father's home and start living independently. "Bad" desires to claim most of their father's property, selfishly keeping the better portion for himself and leaving the lesser to his brother "Good". The Sun God, observing from the heavens, intervenes in this situation, ensuring that the unhealthy cow of "Good" becomes healthy

and breeds calves. Subsequently, “Good” takes the matter to court. In court, the Sun God speaks in praise of “Good”. Enraged by this situation, “Bad” utters curse words. However, the Sun God refuses to handle the case involving “Bad” and deems it appropriate for Ištar, the queen of Nineveh, to give her verdict. At the Sun God’s behest, the brothers’ journey to Nineveh. Before Ištar, the brother who receives praise from the Goddess is redeemed as “Good” once more. The end of the tale cannot be fully understood due to the damage to the cuneiform tablet on which the text is written. However, the praise from both the Sun God and the Ištar of Nineveh for “Good” indicates that justice outweighs the “Good”. Although Ishtar, a goddess belonging to the Mesopotamian pantheon, is primarily associated with magic and healing, her frequent mention in the penal articles of contracts made in Nineveh also suggests her role in punishment. Additionally, the goddess is regarded as the protector of family and property. In some texts, Puduhepa praises the type of Ištar statues placed on rooftops as protective talismans. The reason why the Sun God responded to the words of praise for “Good” by cursing “Bad” and referring his brothers to Ištar of Nineveh is likely due to these characteristics of the goddess.

Examining the characteristics of the protagonists in the tale, Appu is portrayed as a wealthy but discontented individual due to his lack of children. Appu’s wife embodies a woman who blames him for their infertility, harboring disdain towards him even in the presence of servants. There’s no portrayal of the sadness typically associated with infertility, only anger towards Appu and despair regarding their chances of having children together. The Elders of Šudul are depicted as respected figures in the city, each with their own children. “Bad”, representing evil in the story, symbolizes an unjust, selfish brother born through divine intervention. He appears devoid of fraternal sentiments. Conversely, “Good” assumes the role of the victim in the tale. The Sun God symbolizes divine will capable of intervening in human affairs, particularly in matters of justice.

In fairy tales, the settings are often imaginary and ambiguous, fueled by fictional elements. The first location mentioned in the tale of Appu is the city of Šudul. Examining the motifs that stand out in the plot of the Appu tale, we observe the prominence of “childlessness,” a common theme in Near Eastern tales and mythologies. The second motif is the “unity and struggle of opposites,” portrayed through the contrasting characters of “Good” and “Bad.” Another significant motif is “communication with the divine.”

Characters, places, and events in tales are brought to life within a fictional context. However, this does not entirely detach them from reality; rather, tales are often inspired by real-world elements. Many motifs and symbols in the tale of Appu, such as childlessness, votive sacrifice as a solution, divine intervention in childbirth, cultural practices surrounding birth, property inheritance, and the referral of matters to the gods, provide valuable insights into ancient Anatolian society. This study aims to analyze the content, narrative elements, motifs, symbols, and messages of “The Tale of Appu and His Two Sons,” one of the oldest written tales in Anatolian cultural history, serving as a significant source of information.

Giriş

Bir anlatı türü olan masallar, toplumsal örgütlenme, akrabalık sistemleri, geçiş-erginlenme ritüelleri ve yaygın kültürel değerleri analoji yoluyla ifade ederler. Simgedirler ve tarihsel gerçeklerden beslenirler. Bu nedenle folklordan antropolojiye, tarih, felsefe, psikolojiye değin pek çok disiplinin ilgi alanına girerler.¹

Bu çalışmanın konusunu oluşturan "Appu ve İki Oğlu", Hitit Çağı'nda oluşturulmuş bir masaldır. Anadolu'nun yazıya geçirilmiş en eski masallarından biri olan bu anlatı, binlerce yıl öncesinin toplumsal değerlerini ve kültürel simgelerini içinde gizlemektedir. Adalet üzerine kurgulanan masalda, çocuksuzluktan, toplum düzenine, kadın-erkek ilişkilerinden iyi-kötü mücadelesine, insan-tanrı ilişkisinden, doğum-ölüm ve içgüdülere Hitit Çağı insanına ait pek çok veriye ulaşılabilir. Bu yönüyle "Appu ve İki Oğlu" ve benzeri tarihi masalları, Anadolu ve Mezopotamya sahasına ait daha yakın zamanlara ait masalların prototipi olarak kabul etmek gerekir.

Tamamen düz yazı biçiminde olan bu masallar yalın bir dille kaleme alınmıştır. Konuları, motifleri, kodları insana/insan ruhuna/insan sorunlarına özgüdür. Kil tabletlere yazıldıkları için yoğun betimlemeler, kalabalık şahıs kadroları yoktur. Kısa içeriklerine rağmen iyilikten özveriye; dürüstlükten nezakete, sabretmekten hoş görüye pozitif duygusal değerleri teşvik ederler.

Yaklaşık dört bin yıl öncesinin Anadolu sahasında kayıt altına alınmış "Appu ve İki Oğlu" masalını tanıtmayı amaçlayan bu çalışma, metnin yazılı olduğu tabletin kırıklı yapısı nedeniyle herhangi bir masal çözümleme yöntemine (Propp-*yapısalcı yöntemi*/Jung'un *arketip vs.*) göre incelenemese de masalın, Hitit çağı insanların ortak duyu ikliminden beslenen, onlara ait yaşanmışlıkları içine sindiren motif ve sembolleri, Hitit kültürü ile ilişkilendirilerek çözümlenebilmiştir.

Appu ve İki Oğlu Masalının Tercümesi ve İçerik Analizi

Appu ve İki Oğlu Masalına (CTH 360)², ait metinlerin transkripsiyon ve tercümesi ilk olarak Friedrich tarafından yayımlanmış, metinler üzerinde en detaylı çalışmayı, Siegelová yapmıştır.³

Masalının başlangıç bölümünde, anlatıcının "adalet/adaletli insan" üzerine sarf ettiği vurucu sözleri yer almaktadır.

"[] Adaletli insanlar devamlı olarak yükseltilir, kötü insanlar [(bir ağaç)] gibi eğilip kıvrılır ve kötü insanların kafatasları çekiç darbesiyle kırılır, parçalanır. Ve onlar (böylece) mahvedilir." (Vs.I 2-6)

¹ Emiroğlu 2003: 575, 576.

² CTH 360.1.B KBo 7.18 (+) KBo 19.101 (+) KUB 36.59; 360.2.A KBo 19.105 (+) KBo 19.104; CTH 360 KBo 52.12; CTH 360.1.G KBo 26.85 (+) ABoT 1.48 + KBo 26.85; CTH 360.1.F KBo 19.107 (+) KUB 43.70a (+) KUB 43.70b; CTH 360.4.A KBo 19.100; CTH 360.1.E KBo 19.106; CTH 360.1.A KUB 24.8 + Bo 7817 + Bo 10016; CTH 360.1.H Bo 3627; CTH 360.1.D KBo 19.108 (+) KBo 26.84; CTH 360.3.A KBo 26.84; CTH 360? KBo 65.43; CTH 360 VAT 13019b. (Bkz. HPM (Hethitology Portl Mainz) CTH-Catalog der Texte der Hethiter).

³ Transliterasyon ve tercüme için bkz. Friedrich, 1950: 215-225 ve Siegelová, 1971: 28-34.

Adalet üzerine kurgulandığı anlaşılan masal, Appu'nun tanıtılmasıyla başlar. Appu, Šudul adındaki kentte yaşayan çok zengin bir adamdır. Sayısız koyuna, sığira, yığınlarla ifade edilen gümüşe, altına, lapislazuli taşına sahiptir.

“(Bir zamanlar) Šudul isminde bir şehir vardı. Ve yanındaki Lulluwa ülkesi, deniz kenarında yer alır (uzanır). Orada adı Appu olan bir adam vardı. O, ülkenin içinde en zengin(di). Onun koyun ve sığırları çoktu.” (Vs. 7-12)

(Appu'nun sahip olduğu) gümüş, altın ve lapislazuli konusuna (gelince), toplandığı zaman tamamı bir yığın (oluşturacak kadardır). (Yığıldığı zaman bütün harman yerini dolduracak kadar altın ve kıymetli taşlara sahiptir).” (Vs.I 13-14)

Maddi olarak hiçbir şeye ihtiyacı olmayan bu adamın tek bir eksigi vardır: “Çocuk”

“Onun hiçbir eksigi yoktu. O, (sadece) bir konuda eksikti: Onun bir oğlu ya da bir kızı yoktur. Šudul kenti yaşlıları onunla yemeğe otururlar (oturdukları zaman) ve biri oğluna ekmek ve et verir, diğeri oğluna içecek verir. Ama Appu herhangi bir kimseye ekmek vermez (Appu'nun ekmek vereceği kimsesi yoktur).” (Vs.I 15-21)

Çocuksuz olmak, Appu için büyük bir sıkıntı kaynağıdır. Bu sıkıntıyı en çok hissettiği zamanlar ise yaşadığı kentin ileri gelenleriyle beraber katıldığı şölenlerdir. Böylesi bir şölen sonra aynı karamsar duygularla ve mutsuz bir şekilde evine dönen Appu, giysilerini bile çıkarmadan yatağına uzanır ve uykuya dalar.

“Sonra Appu kalktı ve evine gitti. Ayağında çizmeleriyle uyumak için yatağına uzandı.” (Vs.I 22-26)

Appu'nun çocuk sahibi olma konusundaki başarısızlığına duyduğu öfke, karısını bu konuyu evin hizmetkârlarıyla bile konuşacak noktaya getirir.

“Appu'nun karısı hizmetkârlara sormaya başladı: ‘O şimdiye kadar hiçbir zaman beni kucaklamadı (başarılı olamadı). Şimdi mi beni kucaklayacak (başarılı olacak)?’ Kadın gitti ve kıyafetleriyle birlikte Appu'nun yanına uyumak için uzandı.” (Vs.I 27-30)

Appu'nun karısı hizmetkârlara yaptığı serzenişin aynısını Appu'ya da yapar. Appu ise karısının bu çıkışlarına herhangi bir karşılık vermez ve sadece onun hiçbir şeyden anlamayan bir kadın olduğunu söyler.

“Appu uyandı ve karısı ona sormaya başladı: Hiçbir zaman beni kucaklamadın (başarılı olamadın), şimdiden sonra mı kucaklayacaksın (başarılı olacaksın). Appu onu duydu ve onunla konuşmaya başladı: Sen bir kadınsın, bir dişisin ve bundan dolayı hiçbir şey bilmiyorsun.” (Vs.I 31-37)

Canı iyice sıkılan Appu yataktan kalkar, beyaz bir kuzu alarak Güneş tanrısının yanına gider. Güneş tanrısı genç bir adam kılığında Appu'ya görünür. Tanrı, kendisine beyaz kuzuyu adak olarak getiren Appu'ya derdini sorar.

“Appu yataktan kalktı, beyaz bir kuzu aldı ve Güneş tanrısına gitti. Güneş tanrısı gökten aşağı baktı ve o genç bir adam oldu, ona gitti ve ona

sormaya başladı: "Senin sorunun nedir? [Ben] senden [almak istiyorum]." (Vs.I 38-44)

Appu sahip olduğu ve eksik kaldığı her ne var ise Güneş tanrısına açıklar ve ondan çocuk konusunda yardım talep eder. Appu'nun bu talebi karşılık bulur ve tanrıların ona bir oğul vereceği Güneş Tanrısı tarafından bizzat ifade edilir.

"[Appu (duy)]du ve [cevap vermeye (başladı)]; (Tanrılar) bana mal-mülk verdiler, onlar bana [sığır ve koyun] [(verdiler)]. Benim tek bir şeyim eksik. [(Bir oğlum ya da bir kızım)] yok. Güneş tanrısı bunu işitti ve cevap vermeye başladı: 'Git ve doyasıya iç ve evine git ve eşinle yatağında iyi uy! Tanrılar sana bir oğul verecekler'..." (Vs.II 1-9)

Bu konuşmadan sonra Appu evine, Güneş tanrısı gökyüzüne döner. Gökyüzünün efendisi tanrı Teşup, Güneş tanrısını görür ve onun insanlarla ilgili bir sorunla meşgul olduğunu anlar.

"Appu duydu ve tekrar evine gitti. Fakat Güneş tanrısı gökyüzüne döndü. Şimdi Teşup, üç DANNA⁴ mesafeden gelen Güneş tanrısını gördü ve vezirine (şöyle) söylemeye başladı: 'Bak kim geliyor? Ülkelerin koyun çobanı Güneş tanrısı! Herhangi bir yerde arazi mahvoldu mu? Herhangi bir yerdeki müstahkem şehirler ıssızlaştı mı? Herhangi bir yerdeki askerler bozguna uğratıldı mı?'..." (Vs.II 10-18)

Appu'nun Güneş tanrısına sunduğu adaktan sonra, karısı hamile kalır ve bir erkek çocuk doğurur. Ebe çocuğu Appu'ya takdim eder. Çocuk sahibi olan Appu çok neşelenir ve tanrının müdahalesiyle doğan çocuğa "Kötü" ismini verir.

"Appu'nun karısı hamile kaldı. Birinci ay, ikinci ay, üçüncü ay, dördüncü ay, beşinci ay, altıncı ay, yedinci ay, sekizinci ay, dokuzuncu ay geçti. Onuncu ay geldiğinde Appu'nun karısı bir erkek çocuk doğurdu. Ebe çocuğu kaldırıp Appu'nun dizleri üzerine koydu. Appu çocuğu dizleri üzerinde hoplatmaya başladı. Ve o çok neşelendi. Ve ona uygun "kötü" ismini koydu: Tanrılar doğru yolu değil, yanlış yolu seçtiler. Öyleyse bunun adı kötü olsun." (Rs.III 7-16)

"Kötü"nün doğumundan bir süre sonra Appu'nun karısı ikinci kez hamile kalır. Onuncu ay gelir ve karısı bir erkek çocuk dünyaya getirir. Ebe çocuğu alır ve olağan bir şekilde dünyaya gelen bu çocuğa Appu, "İyi" ismini verir.

"Appu'nun karısı ikinci kez hamile kaldı. Onuncu ay geldi ve karısı bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Ebe çocuğu aldı ve ona "İyi" ismini koydu. Gitsin ve o'nu doğru bir isimle çağırınsınlar." (Rs.III 17-20) Bu kez tanrılar doğru yolu seçtiler. [] x öyleyse şu andan itibaren onun adı "İyi" olsun!" (Rs.III 21-22)

Yıllar geçer Appu'nun çocukları büyür. "Kötü"nün talebiyle kardeşler Appu'dan ayrılarak kendilerine ait bir ev kurma kararı alırlar.

"Appu'nun çocukları büyüdü [kleri ve] erkeklik çağına geldikleri zaman Appu'dan [] ayrılıp evlerini de ayırdılar []." (Rs.IV 1-3)

⁴ DANNA iki saatlik yol, mil; HZL, 310.

Yalnız “Kötü” malın iyisini kendisine, kötüsünü de kardeşi “İyi”ye verir. Kardeşleri gökyüzünden izleyen Güneş tanrısı bu duruma kayıtsız kalmaz ve “İyi”nin kötü durumda olan ineğinin sağlıklı olmasını ve yavrulamasını sağlar.

“Kötü kardeş, iyi olan kardeşine, ‘birbirimizden ayrılıp, ayrı yaşayalım’. İyi olan kardeş ‘ne (demek istiyorsun)’ diye sordu. Kötü kardeş iyi kardeşe tıpkı dağların ayrı durduğu, nehirlerin ayrı aktığı, tanrıların ayrı yaşadığı gibi (ki) ben (daha fazla örnek) söyley[eceğim].” (Rs.IV 4-12)

“Güneş Tanrısı Sippar’da, fakat Ay tanrısı Kuzina’da, Fırtına tanrısı Kummiya’da İstar Ninive’de, Nanaya Kişşina’da, Marduk Babil’de yaşar. Öyleyse biz de tıpkı tanrılar gibi ayrı yaşayalım.” (Rs.IV 13-20)

“Kötü” ve “İyi” ayrı yaşamaya başladılar. Güneş tanrısı gökyüzünden onlara bakıyordu. Kötü kardeş [yarısını] kendisi için aldı ve [yarısını] i[(yi kardeşine verdi)].” (Rs.IV 21-25)

“Ve onlar [] idiler. [(Bir)] saban ve bir inek [] Bir koşum öküzünü ve iyi/besili bir ineği “Kötü” (kendisine) aldı. Kötü bir ineği de kardeşi “İyi”ye verdi. Güneş tanrısı gökyüzü[nden][aşağıya b[ak]tı. Gitsin [] “İyi”nin kötü olan ineği sağlıklı olsun [] yavrulasın.” (Rs.IV 26-33)

Mal paylaşımındaki adaletsizlik, “İyi”nin itirazıyla Sippar’a, Güneş Tanrısının mahkemesine taşınır. Güneş tanrısı, “İyi” hakkında övgüyle bahseder. Bu duruma kızan “Kötü” lanet içeren sözler sarf eder. Güneş Tanrısı, “Kötü” nün davasına bakmayacağını beyan eder ve onun hükmünü Ninive kentinin kraliçesi İstar’ın vermesini ister. İki kardeş Ninive kentine doğru yola çıkar. İstar’ın huzuruna çıkan iki kardeşten övgü dolu sözleri işiten yine “İyi” olur. Masalın sonunun nasıl bittiği metnin yazılı olduğu tabletin kırık olması nedeniyle tam olarak anlaşılammaktadır fakat gerek Güneş tanrısının gerek Ninive’nin İstarı’nın “İyi”ye övgü dolu sözler söylemesi adalet terazisinin “İyi”den yana ağır bastığı anlamına gelebilir.

Masalın Konusu ve Anlatımı: Masallardaki kişilere verilen isimler insanlığın ortak geçmişinden edinilen tecrübesine dayanan bir çeşit gösterge ya da sembollerdir. Appu ve İki Oğlu masalının anlatım öğelerinden birini oluşturan kişilere göz atıldığında Appu’dan başka hiç kimsenin özel adının kullanılmadığı görülür. Masaldaki kişiler *Şudul’un* ihtiyarları, *Ninive Kentinin İstarı*, *Appu’nun karısı*, *İyi*, *Kötü*, *aşçı* ve *saki* gibi unvan, meslek, aidiyet veya bir kişilik özelliği ile anılmıştır. Masalda özel adı ile anılan tek insan Appu’dur.

Masallarda genel olarak “teşbih (benzetme), teşhis (kişileştirme), mübalağa (abartma) ve intak (konuşturma)” gibi söz sanatları kullanılır.⁵ Kişileştirme kurgusal ve insan dışı bir varlığa insani özellikler atfedilmesidir.⁶ Masalda kişileştirme yapılan varlıklar “Güneş tanrısı, Teşup ve Ninive Kenti’nin İstarı”dır. Tanrılar insanlarla ve kendi habitatlarındaki diğer varlıklarla konuşabilmektedir. Ayrıca Teşup’un ifadelerinden insanlar gibi yaşadıkları, yemek yiyip içtikleri anlaşılmaktadır. Bu duruma Hitit edebi metinlerinin tamamında rastlamak mümkündür. Örneğin Gilgamiş Destanının Hititçe versiyonunda Enkidu’nun rüyasında dört tanrının (Anu, Enlil, Enki ve Güneş tanrısı) kendi aralarındaki hararetli tartışma tüm ayrıntılarıyla

⁵ Karatay-Doğru, 2020: 21, 65.

⁶ Bilgegil, 1980: 209- 211.

aktarılmıştır. Bu tartışmanın içeriğini Gılgamış ve Enkidu'nun alacağı ceza oluşturmaktadır.⁷ Retorik soru ise cevaplanması beklenmeyen anlatımı güçlü kılmak için kullanılan ifadelerdir. Masaldaki retorik soru tarzındaki ifadeleri ise Appu'nun karısı, kendisini çocuk sahibi yapamayan kocasına sarf etmektedir: "Hiçbir zaman beni kucaklamadın (başarılı olamadın), şimdiden sonra mı kucaklayacaksın (başarılı olacaksın)".

Masalın dili ve anlatımı oldukça yalın ve açıktır. Zaman ögesi belirsizdir. "Dağların ayrılığı, nehirlerin ayrı akması, tanrıların ayrı yaşaması" gibi analogilere başvurulmuştur:

"Kötü kardeş, iyi olan kardeşine, 'birbirimizden ayrılıp, ayrı yaşayalım'. İyi olan kardeş 'ne (demek istiyorsun)' diye sordu. Kötü kardeş iyi kardeşe tıpkı dağların ayrı durduğu, nehirlerin ayrı aktığı, tanrıların ayrı yaşadığı gibi (ki) ben (daha fazla örnek) söyley[eceğim]." (Rs.IV 4-12)

Masaldaki Olağanüstülükler: Masalarda yer alan olay örgüsünün olağanüstü unsurlar içermesi beklenir. Aslında masalda olağanüstü addedilen olaylar, durumlar, varlıklar masaldaki hayatın doğal akışının bir parçasıdır. Appu ve İki Oğlu masalının olağanüstü öğeleri Güneş tanrısının genç bir erkek kılığında yeryüzüne inmesi ve Appu ile konuşması, Güneş tanrısının kardeşlerin mal bölüşümüne müdahalesi, mal bölüşümündeki adaletsizliğin Güneş tanrısının mahkemesinde çözülmeye çalışılmasıdır. Masalda kişileştirilmiş tanrıların dışında olağanüstü başka bir unsur dikkati çekmemektedir. Hatta masal neredeyse gerçek yaşamdan bir kesitin anlatımı gibidir.

Masaldaki Kahramanlar: Masalın kahramanlarının özelliklerine göz atıldığında *Appu*, zengin ama çocuğu olmadığı için mutsuz olan bir insanı karakterize etmektedir. *Appu'nun karısı*, çocuk sahibi olamamasının sebebini Appu'ya yükleyen, bu konuda Appu'yu küçümseyen ve bu tavrını hizmetçilerin yanında bile çekinmeden sürdüren bir kadın tiplemesini temsil etmektedir. Bu tiplerede çocuk sahibi olamayan bir kadının yaşadığı üzüntüye dair bir emareye rastlanılmamakta sadece Appu'ya karşı kızgınlık ve ondan çocuk sahibi olacağına dair beslediği ümitsizlik sezilmektedir. *Şudul'un Yaşlıları* ile kast edilenin her biri çocuk sahibi olmuş kentlin ileri gelenleridir. Masalda, kötülüğü temsil eden *Kötü*, "tanrıların müdahalesi ile" olağan dışı yöntemle dünyaya gelmiş, adil olmayan bencil bir kardeşi simgelemekte, kardeşlik duygusundan yoksun görünmektedir. İyiği temsil eden *İyi* ise masalın mağdur karakteridir.

Güneş tanrısı, insanı ilgilendiren her türlü soruna müdahil olabilen tanrısal iradenin sembolüdür. Adaletle ilişkisi ön plandadır. Appu'nun kendisine onca zenginliği veren tanrıların ondan bir çocuğu esirgemesini Güneş Tanrısına şikâyet etmesinin altında, üstü örtük olarak tanrıların adaletini sorguladığı anlamı çıkarılabilir. Tanrının insanları gökyüzünden izlemesi, "İyi" ve "Kötü" nün adalet için önce onun huzuruna çıkması, "İyi" kardeşe övgülü sözler söylenmesi Güneş tanrısının insanlar arasında adaleti sağlayan bir doğaüstü karakter olduğunu göstermektedir. Appu'nun

⁷ Mouton, 2019: 29.

serzenişine kayıtsız kalamayan ve ona bir oğul sözü verdikten sonra gökyüzüne baş tanrı Teşup'un huzuruna çıkan Güneş tanrısı, Teşup tarafından “ülkelerin koyun çobanı” olarak nitelendirilmiştir. Hititçe metinlerde Güneş tanrısı için “insanlığın çobanı”, “ülkenin çobanı” ifadelerine rastlanmaktadır. Hitit krallarından Muwatalli'ye ait bir dua metninde Güneş tanrısı için “insanlığın çobanı” ifadesi kullanılmıştır. Bir başka duada ise Güneş tanrısına hitaben “sen hepsinin çobanısın” yakıştırmaları yapılmıştır. Ayrıca tasvirli sanat eserlerinde Güneş tanrısının elinde sürüyü güden çobanlara özgü bir asa ile betimlenmesi de bu tanrının insanların kaderleri konusundaki belirleyici rolüne işaret sayılabilir.⁸

Masaldaki Güneş tanrısı- çocuksuzluk ilişkisine Hitit çağına tarihlendirilen başka bir masalda da rastlanılmaktadır. “İnek ve Balıkçı” olarak adlandırılan bu masalda çocuk sahibi olamayan kişi bir balıkçıdır. Balıkçının çocuksuzluk sorununu gideren yine Güneş tanrısıdır. Appu masalında olduğu gibi genç bir erkek kılığına girerek yeryüzüne iner. Beğendiği gelişkin bir ineği hamile bırakır. İnek doğurduğu iki ayaklı çocuğu kabullenmez ve onu yemek için harekete geçer. Güneş tanrısı çocuğu kurtararak gökyüzüne çıkarır ve başka bir tanrıya vererek dağlara bırakılmasını ister. Çocuğu bir balıkçı bulur. Çocuk sahibi olamayan balıkçı çocuğu evine götürerek karısına doğuruyormuş taklidi yapmasını söyler. Çünkü kadının çığlıklarını duyanlar onun doğum yaptığını zannedecek, ona yiyecek ve içecek getirecektir. Bu masalda Appu'dan farklı olarak çocuksuzluğun nedeni kadının yaptığı bir hataya bağlanmıştır. Kadın geçmişte kocasına karşı geldiği için tanrılar onu verimsizlikle cezalandırmışlardır. Kadın bu durumu kavramış, hatasını tekrar etmemiş belli ki bu çocukla ödüllendirilmiştir. Güneş tanrısı, inek ve balıkçı masalında da çocuksuzluğu gideren bir unsur olarak rol almış görünmektedir.

Appu masalında Tanrı Teşup'un: “Ülkelerin koyun çobanı Güneş tanrısı! Herhangi bir yerde arazi mahvoldu mu? Herhangi bir yerdeki müstahkem şehirler ıssızlaştı mı? Herhangi bir yerdeki askerler bozguna uğratıldı mı?” sözlerinden Güneş tanrısının insanlar ve sorunları ile ilgilenen bir tanrı olduğu anlaşılmaktadır.

Güneş tanrısının Appu ile konuşması sonrasında gökyüzünde huzuruna çıktığı Teşup gökyüzünün en büyük efendisidir. Masalda açıkça ifade edilmese de Güneş tanrısının aldığı kararı onaylatmak ya da bildirmek üzere onun yanına gittiği düşünülebilir. Tanrı ile ilgili bilgilerin neredeyse tamamı MÖ. 14. ve 15. yüzyıla tarihlendirilen belgelerden edinilmekte ve Hattuša arşivinden gelmektedir. Hattili eşdeğeri Tarhu(n) dur. Hurri panteonunun ve Mitanni krallığının baş tanrısıdır. Tanrıların kralı olduğu kadar yağmuru getirdiği için insanlığın, doğanın koruyucu tanrısıdır. Hava tanrısı olduğu için gök gürültüsü, yıldırım, yağmur ve fırtına gibi atmosfer görüntülerinde kendini gösterir. Yağmuru tutarsa ülkede kuraklık ve açlık ortaya çıkacağına inanılır. Yağmur getirdiği gibi su kaynakları ve nehirlerle de ilişkilidir. Yazılıkaya'da elinde bir topuz, iki dağın üzerinde ve yanında bir boğa ile tasvir edilirken; Wattar(u)wa şehrinin fırtına tanrısı elinde bir silah ve sol elinde bakırdan bir

⁸ Yiğit, 2002: 786.

şimşek⁹ tutar vaziyette betimlenmiştir.¹⁰ Nuzi gliptiklerinde bazen kanatlı aslanın üzerinde duran tanrı, genellikle üç uçlu bir şimşek ve bir pala tutar vaziyetinde resmedilmiştir.¹¹

Ninive'nin İstarı da masalda adaletle ilişkilendirilen bir karakter olarak işlenmiştir. Güneş tanrısının lanetli sözler sarf eden "Kötü"yü neden İstar'a sevk ettiği belirtilmemiştir. Hattuşa arşivleri, ikinci binyıl boyunca Ninive İstar'ı hakkında bilinenlerin büyük bir kısmını sağlamıştır fakat Eski Hitit dönemine kadar ne İstar'ın ne de başka bir İstar formunun Hatti'de önemsendiğine dair veri mevcut değildir. İstar adına erken dönem metinlerinde rastlanılmazken yalnızca tek bir Eski Hitit ritüelinde (CTH 733) İstar'dan bahsedildiği görülmektedir. Bu metinde Fırtına Tanrısı'nın cariyesi olan Taşimmati, tanrılar tarafından kraliçe İstar olarak adlandırılmıştır. İstar'ın Orta Hitit Dönemi boyunca Hurri etkisiyle Hatti'de daha önem kazandığı söylenebilir. Tanrıçanın adı bu dönemde hüküm süren I.Arnuwanda ve Aşmunikal çiftinin Kaşkalılarla yaptığı bir antlaşma metninde şahit tanrılar listesinde geçmektedir. İmparatorluk Dönemi'nde panteonun hatırı sayılır üyelerinden biri olan tanrıçanın Hatti'de bir tapınağının ya da tapınakta bir kült odasının olması muhtemeldir. Tanrıçanın yetkinliği büyü ve şifacılık alanından gelse de Ninive'de yapılan sözleşmelerin ceza maddelerinde adı sıklıkla geçmesi ceza/cezalandırma ile de ilişkisini göstermektedir.¹² Ayrıca tanrıça, ailenin koruyucusu ve mülkiyetin patronudur.¹³ Belgelerde Puduhepa'nın koruyucu bir tılsım olarak İstar heykellerinin "damın üzerine konulan" bir türünü övdüğü bir metin vardır.¹⁴ Güneş tanrısının "İyi" için övgü dolu sözlerine "Kötü"nü lanet okuyarak karşılık vermesi üzerine kardeşleri Ninive'nin İstarı'na sevk etmesinin nedeni muhtemelen tanrıçanın bu özelliklerinden ileri gelmektedir.

Masaldaki Mekânlar: Masalarda olayın geçtiği mekânlar/yerler, kurgusal öğelerden beslendiği için çoğu zaman hayalidir ve belirsizlik içerir.¹⁵ Appu masalında geçen ilk mekân Şudul kentidir. Bu masalın dışında mevcut Hitit metinlerinde Şudul ismiyle anılan bir kente rastlanılmamıştır. Masalda, Şudul kenti ile ilgili verilen tek bilgi Lulluwa denilen ve deniz kenarında olduğu bildirilen bir başka kentin yanında olduğudur. Lulluwa'nın yeri için Mezopotamya yazılı belgelerinden hareket eden araştırmacılar kuzey Zagros bölgesi ve burada yaşayan Lullubum halkını işaret etmişlerdir. Naramsin'in Anadolu'da 17 krallığa karşı yürüttüğü savaşının anlatıldığı bir metinde Naramsin'in düşmanları arasında sayılan Lullu kentinin Lulluwa olabileceği üzerine de düşünülmüştür. Aynı şekilde bir mektup fragmanında ve I.Arnuwanda ile Kaşkalılar arasındaki anlaşmada geçen Lula(h)hi ile Lulluwa arasındaki ilişki de değerlendirilmiştir.¹⁶ Kizzuwatna ve Kuzey Suriye

⁹ Ünal, 2016: 189, (URUDU)HINSU/HINZU/HENZU, henzu 'bakırdan yapılmış bir nesne; iğne? ışık saçan, parlayan, parıldayan bir nesne".

¹⁰ KBo 2.1 Vs.II 21-23.

¹¹ Haas, 1994: 323.

¹² Beckman, 1998: 3-7.

¹³ Haas, 1994: 351.

¹⁴ Haas, 1994: 279.

¹⁵ Akın- Abdurrahim, 2019: 32.

¹⁶ Taş-Adalı, 2016: 376- 383.

kökenli olduğu kabul edilen çağırma ritüellerinde, çağrılan/davet edilen Sedir ülkesi kentlerinin tanrıları arasında Luluwa kentinin adı da geçmektedir.¹⁷ Sonuç olarak kentin kesin lokalizasyonu üzerine araştırmacılar arasında fikir birliği sağlanamamıştır.

Şippar, Kuzina, Kummiya, Ninive, Kişşina ve Babil Mezopotamya kentleridir. Bu kentlerin her biri aynı zamanda bir tanrının ikametgâhıdır. Mezopotamya’da her kentin bir tanrı ile özdeşleşmesinin masala yansımalarıdır.

“Güneş tanrısı Şippar’da, fakat ay tanrısı Kuzina’da, Fırtına tanrısı Kummiya’da İstar Ninive’de, Nanaya Kişşina’da, Marduk Babil’de yaşar.”
(Rs.IV 13-20)

Masaldaki Kültürel Arka Plan Olarak Motif ve Semboller: Mitoslarla beraber insanlığın en kadim anlatılarını oluşturan masallar kolektif bilinçaltı işlevi görürler. İçine doğdukları kültürün arşivi gibidirler. Semboller ve motifler aracılığıyla gerçek hayata dair mesajlar verirler.

Motifler, anlatı içinde fiziksel olarak küçük öğelerdir. Her bir motif anlatının küçük hikâyecikleridir ve bir araya geldiklerinde bütünü oluştururlar.¹⁸ Appu masalının olay örgüsünde dikkati çeken motiflere göz atıldığında ilkinin, Yakındoğu masallarında ve mitolojilerinde sıklıkla karşılaşılan “çocuksuzluk” olduğu görülecektir. Anadolu sahasındaki masalarda çocuksuz çiftlerin bu eksiklikten kurtulmak için uyguladıkları pek çok uygulamanın bilgisi vardır. Bunlardan biri de tanrıyla konuşmak ve ona yakarmaktır.¹⁹ Bu, çocuk sahibi olma/olmama durumunun tanrıların iradesinde olduğuna dair inanıştan kaynaklanmaktadır. Aynı durum Appu masalında da görülür. Hitit Çağı Anadolu kültüründen masala projekte edilmiş görünen bu durumu çivi yazılı belgelerden de takip etmek mümkündür. III.Hattuşili’nin Puduhepa ile evliliğine de yer verdiği, literatürde “III.Hattuşili’nin Savunması/Özrü” olarak geçen belge buna örnek gösterilebilir. Belgede, III.Hattuşili, Lawazantiya şehri İstarı’nın rahibi Bentipşarri’nin kızı Puduhepa ile evlenip yuva kurmasını ve çocuk sahibi olmalarını tanrıçanın emriyle gerçekleştirdiğini anlatmaktadır²⁰. Benzer ifadeler Puduhepa’nın Mısır Firavunu II.Ramses’e gönderdiği bir mektupta da rastlamak mümkündür. Kraliçe, mektubunda yaptığı ideal bir evliliği ve sahip olduğu çocukları tanrılara borçlu olduğunu bildirmiştir.²¹

Çocuk sahibi olmak Appu gibi varlıklı ya da yoksul, bir Hitit çağı insanının temel ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç salt duygularla değil mülkiyet/varis bırakma ile ilişkilidir. Söz konusu olan kraliyete mensup biriye işin içine iktidar olma/olabilme durumu da girmektedir. Hititli prensesin çocuk sahibi olması için Mısırlı hekimlerden yardım istenmesi bu durumun açık kanıtıdır. Hitit Kralı II.Murşili, kızı DINGIR^{MES}-İR’i, Anadolu’nun güneybatısındaki ülkelerden olan Şeha Nehri Ülkesi kralı ile evlendirmiştir. Luwice adının Matanazzi/Maşanauzzi’nin olduğu bilinen prensesin çocuksuzluğu, Hitit ve

¹⁷ Ünal-Girginer, 2007: 159.

¹⁸ Alptekin, 2016: 294-295.

¹⁹ Boratav, 2007: 179-180.

²⁰ van den Hout, 1997: 202.

²¹ Hoffner- Beckman, 2009: 287.

Mısır arasındaki yazışmalara konu olmuştur. Mektuptan, Matanazzi'nin çocuk sahibi olabilmesi için Mısır'dan hekim istendiği anlaşılmaktadır. Mektubu yazan Matanazzi'nin erkek kardeşi, Hitit Kralı III.Hattuşili'dir. Mısır firavunu II.Ramses'in krala cevaben gönderdiği mektupta, Matanazzi'nin ileri yaşta (50 belki 60 yaş) olduğu için çocuk sahibi olmasının zor olduğunu, ancak yine de onun için işinde mahir kişiler gönderileceğini belirtmiştir:

"Kardeşime şöyle söyle: Kardeşimin bana kız kardeşi Matanazzi hakkında aşağıdaki gibi yazdığı konuya gelince 'kardeşim bana onun doğurabilmesi için ilaç hazırlayacak bir adam (hekim) göndersin.' Kardeşim bana böyle yazdı: Kardeşime şunu söylemek isterim: Bak kardeşimin kız kardeşi Matanazzi'yi, kardeşin kral onu tanıyor. O elli yaşlarında, hayır, altmış yaşlarında bir kadındır. Ve bak, elli yaşında bir kadın ihtiyardır! Hayır, altmış yaşında bir kadın da ihtiyardır! Onu doğurtmak için bir ilaç hazırlamak mümkün değildir! Hakikaten Güneş tanrısı ve Fırtına tanrısı, ona sihirli bir tedaviyle tesir edebilirler. Kardeşimin kız kardeşi için, böyle devamlı bir tedavi tesirli olabilir. Ben kardeşin kral, yetenekli bir büyücü rahip ve yetenekli bir hekim göndereceğim. Onun doğurması için ilaç yapacaklar".²²

Matanazzi'nin bu tedavilerden sonra çocuk sahibi olup olmadığına dair mevcut belgeler, cevap vermemektedir. Burada dikkate alınması gereken durum, III.Hattuşili'nin kız kardeşinin çocuk sahibi olması için bu denli uğraşmasının arkasında yatan politik amaçtır. Kral, bir yeğen sahibi olmaktan ziyade krallığın varisi olacak o çocuk aracılığı ile iki devlet arasındaki ittifakı güçlendirmek için şartları zorlamış görünmektedir.²³

Appu masalındaki çocuksuzluğun kaynağı, Appu'ya yüklenmiş görünmektedir. Hatta Appu'nun karısı bu konuda son derece boşboğaz, alaycı hatta acımasızdır. Masalda, çocuk sahibi olamama sorununun alışıl gelmişin dışında erkeğe yüklenmesi, Anadolu'da kadının tarih boyunca doğurganlık ve bereket ile özdeşleşmesi ile ilişkili olabilir. Aslında çocuksuzluğun erkeğe yüklenmesi durumu Hitit çağı insanı için yabancı bir durum değildir. Bu durumu erkekte arama düşüncesi büyü ritüellerine de konu olmuştur. Arzawalı kadın büyücü Paşkuwatti'nin yaptığı ritüel (CTH 406) ile üreme sorunu olduğu düşünülen bir erkeğe yeniden üreme gücü kazandırmak amaçlanmıştır:

"Bunlar, Paraşsa'da yaşayan Arzawalı kadın Paşkuwatti'nin sözleri: Eğer bir adam üreme gücüne sahip değilse ve kadınları arzulamıyorsa, onun adına Uliliyaşsi'e kurbanlar götürür ve üç gün boyunca ona yalvarırım. İlk gün şunları hazırlarım: Bir kişiye göre azık ayarlanır ve şunlar eklenir: kurban olarak 3 tane tatlı un somunu, bir tarnaş ağırlığında su, incir, üzüm, saman, buğday, tanrı için yemek, hemen her şeyden küçük parça; güzel bir koyunun yünü, şarap testisi, başlık ve erkek kurbancının gömleği hazır edilir."²⁴ (I 1-13)

²² II.Ramses'in III.Hattuşili'ye gönderdiği mektubun Matanazzi ile ilgili paragrafı için bkz. Darga, 2011,183.

²³ Reyhan, 2017: 119.

²⁴ KUB 7. 8 I 1-13; Hoffner, 1968: 44.

Masallarda tanrı/tanrıların çocuksuz bıraktıkları Appu'ya istediği çocuğu belli bir şart karşılığında verdiklerine dair bilgi olmasa da Appu'nun çocuk için tanrı/tanrılara bir adak (beyaz kuzu) adadığına dair bir bilgi vardır. Buradaki adak aynı zamanda kurbandır. Hititlerde tanrılara hayvanların adak olarak sunulması yaygın bir kültürel pratiktir. Örneğin hayvanların doğum zamanlarında tanrılara adak olarak seçilen hayvanlar kuzu, oğlak ya da buzağılardır. Sadece yeni doğmuş hayvanlar değil hiç kimsenin tatmadığı en taze yiyecekler de tanrının hakkıdır.²⁵

Masalda Appu'nun özlemini duyduğu çocuğun cinsiyeti ile ilgili bir istek ve tercih dikkati çekmemektedir. Mevcut Hitit metinleri incelendiğinde de erkek çocuğun kız çocuğa tercih edildiğine dair bilgi içeren bir belgeye henüz rastlanılmamıştır. Tanrıça Hannahanna'ya yönelik bir dua metninde ebenin, erkek çocuk doğduğunda gelecek yıl kız çocuk için, kız çocuk doğduğunda da gelecek yıl erkek çocuk doğması için temennide bulunduğu anlatılmaktadır.²⁶

Masaldan anlaşıldığı kadarıyla, Hitit kültüründe doğumdan hemen sonra bebeğe resmi isim verme seremonisi gerçekleştirilmekte, ardından çocuk ebe tarafından babaya teslim edilmektedir. Appu'nun ilk doğan çocuğa "Kötü", ikinci doğan çocuğa "İyi" adını vermesinin mantığı, masalda açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, ilk çocuğun tanrıların müdahalesi ile dünyaya gelmiş olması "Kötü" adını almasına neden olmuş görünmektedir. Oysaki ikinci çocuk, tanrılara herhangi bir adak sunulmadan, tanrılar ile konuşulmadan, tanrılara sitem edilmeden, olması gerektiği gibi doğal sürecinde dünyaya gelmiş bu nedenle "İyi" adını almış görünmektedir.

Masaldaki dikkati çeken ikinci motif ve en çarpıcı nokta "İyi" ve "Kötü" kardeş üzerinden anlatılmaya çalışılan "zıtların birlikteliği ve mücadelesi"dir. Yakınoğu coğrafyasında yaşam döngüsü, bu düalizm üzerine kuruludur.²⁷ Appu masalındaki "iyi-kötü" mücadelesinde adalet terazisi, iyiden yana ağır basmış görünmektedir. Tablet kırık olması nedeniyle masalın sonu öğrenilemese de iyi kardeşten söz eden küçük bir bölüm bulunmaktadır. Bu da iki kardeş arasındaki anlaşmazlığın nasıl çözümlendiği konusunda bir fikir verebilir. Güneş tanrısı ve tanrıça İstar'ın iyi kardeşe övgüler sıralamıştır. Ayrıca masalda her iki tanrı ile "adalet" arasında ilişki kurulmuştur. Adaletle ilişkilendirilen iki tanrının iyi kardeşten yana olması, ilahi adaletin iyi lehine işleyeceğini göstermektedir. Hititlerde Güneş tanrısı ve adalet arasındaki ilişkiyi kral ya da kraliçelere uygulanan cenaze ritüelinin anlatıldığı bir metinde de görmek mümkündür. Ritüeli gerçekleştiren yaşlı kadının bir elinde güneş tanrısına uzattığı somun, diğer elinde terazi tutması, Güneş tanrısının yargıç yanına gönderme yapan bir simge gibidir.²⁸

²⁵ Reyhan- Cengiz, 2016: 25.

²⁶ Beckman, 1983: 201.

²⁷ İnsanlığın mitolojik tarihinde iyilik ve kötülüğün mücadelesini temsil eden Habil ve Kabil kardeşler, Pers Mitolojisi'nde iyilik ve kötülüğü temsil eden İr'ec ve Tur'ec kardeşler, Avesta'daki İyilik tanrısı Ahura Mazda ile Kötülük tanrısı Ahriman; Eski Mısır'da iyi ve kötünün temsilcisi olarak kabul edilen Tanrı Osiris ile Seth, Roma'nın kuruluş mitindeki Romulus ve Remus; Ugarit'te Tanrı El'in çocukları Şalim ve Şahar, İbrahim Peygamberin oğulları İsmail ve İshak; İshak Peygamberin oğulları Yakub ve Ays vb.

²⁸ Sevinç, 2007: 181.

Masaldaki bir diğer motif de "tanrı ile konuşma"dır. Hitit kültüründe tanrıların insanlarla iletişim kurmak için rüya ya da kehanet teknikleri gibi çeşitli kanalları kullandığına dair bir inanış vardır. Örneğin Kantuzili'nin duasında prensin, bir rüya aracılığıyla tanrıdan kendisiyle konuşmasını istediği görülmektedir. Prens tanrı ile iletişime geçmek istemesinin nedeni tanrının nezdindeki hatalarını bilme isteğidir. Yine II.Muwatalli'ye ait bir metinde tanrının öfkesinin nedeni ve sorunun nasıl telafi edileceği, rüya aracılığıyla bizzat tanrının kendisinden öğrenilmek istenmektedir. Hitit dünyasında tanrıların insanlarla özellikle rüya aracılığıyla konuşması genellikle tek yönlü ve mesaj içeriklidir. III.Hattuşili'ye ait otobiyografik metinde, Tanrıça İstar'ın, kralın abisi Muwatalli ile rüya aracılığıyla konuştuğu, o sıralarda hasta bir çocuk olan ve kendisine kısa ömür biçilen III. Hattuşili'nin yaşaması için gereken yolu gösterdiği anlatılmaktadır. O yol, hasta prensin, bir rahip olarak tanrıçaya hizmet etmesidir. Aynı metinde tanrıçanın birkaç defa Hattuşili'ye görünerek onunla konuştuğu da ifade edilmektedir. Başka bir metinde de kraliçe Puduhepa, Tanrı Şarumma'nın kendisiyle konuşarak bazı talimatlar verdiğini belirtmektedir. Kraliçeye ait başka bir rüya kaydı tanrı ile ölümlü bir insan arasındaki karşılıklı konuşmaya dair eldeki tek metindir. Metinde Kurwaşu, kocası III.Hattuşili'nin sağ kalacağını ve yaşaması için ona yüz yıl vereceğini söylemekte kraliçe ise bunun karşılığında sunacağı adakları sıralamaktadır.²⁹ Neticede tanrı ile konuşma/iletişim kurma motifinin Hitit kültüründe bir karşılığı vardır.

216

OANNES
6 (1)

Masalda Güneş tanrısı, Appu ile rüya ya da kehanet kanalları ile değil Appu'nun sunduğu bir kurban (beyaz kuzu) aracılığıyla iletişime geçmiş görünmektedir. Çok fazla betimsel detaya yer verilmeyen masalda kuzunun beyaz renginin vurgulanmasının bir nedeni olmalıdır. Hitit büyü ritüellerindeki renk simgeçiliğinde beyaz rengin temizliği, saflığı simgelediği bu nedenle beyaz renkteki yünün kirliliği etkisiz hale getirmek için kullanıldığı bir ritüel metinden anlaşılmaktadır:

"Tapınağın yüksek rütbeli, temiz bir kadını *ali-* yününü alır ve uzaklara doğru yürür. Ve sonra tanrının iki ritonunun karşısında *ali-* yününü keser ve şöyle der: 'Yünün silindiği ve (kirlilikten) temizlendiği gibi tanrı da aynı şekilde kirlilikten temizlenmiş olsun'..."³⁰

Masaldaki Maddi Kültür Öğeleri: Masalda maddi kültüre dair adı geçen objeler arasında keten bir masa örtüsü ile sunu masası dikkati çekmektedir. Hitit belgelerinde GADA³¹ determinatifi ile ifade edilen keten, AN.TAH.ŞUM bayramı ile ilgili bir metinde³² kral ve kraliçenin ellerini sildikleri kumaş için kullanılırken aynı metnin³³ bir başka satırında altın mızrakların bezini ifade etmektedir. Envanter metinlerinden birinde bahsi geçen keten gömlek, kırmızı keten, ince keten, ŞUHRU keteni³⁴, Kıbrıs keteni gibi ifadeler keten bezinin

²⁹ Mouton, 2019: 22-30.

³⁰ CTH 472, KBo 23.1 Vs.I 26-31; Strauß, 2006: 259-260, 265-266.

³¹ HZL, 1989: 318, "Keten, (elbise), kumaş; keten elbise önüne gelen determinatif".

³² KBo 4.9 Vs.II 17-19.

³³ KBo 4.9 Vs.II 20-25.

³⁴ Ünal, 2016: 488, TÜG/GAD ŞUHRU, ŞURU, ŞU'RU, ŞUHURU, ŞURU "bir tekstil boyası, boyanmamış; bez kılıfı?"

çeşitliliği açısından fikir vermektedir.³⁵ Kraliyet çifti için tedavi amaçlı yapılan bir ritüel metinde ketenin çiftin başına konulan bir sepeti örtmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Başka bir ritüel metinde “diz için keten bezi”, “göz için keten bezi” ifadeleri geçmektedir.³⁶ I.Şuppiluliuma-Şattiwaza Antlaşma metninde rastlanılan keten çadır ifadesi ketenin Hitit yaşamında havludan, örtüye, kıyafetten, çadıra yaygın kullanımını göstermektedir.³⁷ II.Ramses’in Hitit kraliçesi Puduhepa’ya gönderdiği mektupta ketenin iki devletin diplomatik hediyeleşme geleneğinde kullanıldığı dikkati çekmektedir.³⁸ Hediyeleşme, diplomasi dilinin bir obje aracılığıyla aktarımıdır. Devlet adamlarının birbirlerine gönderdikleri hediyeler çoğu zaman simgesel anlam taşır. II.Ramses’in kraliçeye verdiği değeri sembolize eden hediyeler arasında ketenden giysilerin bulunması kumaşın Eskiçağ coğrafyasında kıymetini göstermektedir.

Masalda geçen bir başka maddi kültür ögesi de kurban masasıdır. Kurban masası tanrılara sunulan kurban listelerinde ve gerçekleştirilen kurban ritüellerinde adı geçen bir sunu masasıdır. Bu masaya Hitit belgelerinde rastlamak mümkündür. Kral Muwatalli’ye ait bir dua metninde üzerinde örtü bulunan iki masanın Arinna’nın Güneş tanrıçası ve eril tanrılar için hazırlandığı, masaların üzerine ekmek, şarap, bal gibi sunu malzemeleri yerleştirildiği anlatılmaktadır.³⁹ Yine Kizzuwatna kökenli, kraliyet çiftinin üzerindeki ölüm tehlikesini kaldırmak amacıyla yapılan bir ritüel metinde bir kurban masasının hazırlandığı ve bu masaya kurban olması muhtemel bir domuz konulduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰ Masalda maddi dünyaya ait unsurlar özellikle mal paylaşımında adları geçen “besili bir inek, saban, zayıf bir inek ile koşum öküzü”dür. Bunlar bir tarım toplumunun değerli metalleridir.

Sonuç

Kadim bilgi sistemlerinden biri olarak masallar insana ve kültürüne dair sorularına, sorunlarına binlerce yıl öncesinden karşılık veren kaynaklar; toplumsal kuralları, kültürel değerleri, baskın düşünceleri nesilden nesile aktaran araçlardır. Amaçları sadece eğlendirmek değildir. Taşıdıkları kodlar aracılığıyla ideolojik bir araç; zihin dönüştüren, ikna eden bir rehber olarak görev yaparlar. Bunun yanı sıra evrensel insan sorunlarına çözüm önerileri ve ahlak felsefesi içerirler. Aktardıkları toplumsal değerler, simgecilik ve tarihsellikleri⁴¹ ile kültürün analizi noktasında önemli ipuçları sunarlar.

Hattuşa arşivinde bulunan, Anadolu’nun yazıya geçirilmiş en eski masallarından biri olması nedeniyle kültür tarihi çalışmaları açısından önemsenmesi gereken Appu ve İki Oğlu Masalı, Şudul kentinde yaşayan Appu adındaki varlıklı bir adamın çocuksuzluğu üzerinden kurgulanmıştır. Masalın olay örgüsünü arzuladığı çocuklara kavuşan Appu’nun “İyi” ve “Kötü” adını verdiği iki oğlunun mücadelesi oluşturmaktadır. Söz konusu mücadele

³⁵ Koşak, 1982: 10-13.

³⁶ Kümmel, 1966: 56-57.

³⁷ Altman, 2005: 43-48.

³⁸ Edel, 1994: 110-113.

³⁹ Singer, 1996: 31-45.

⁴⁰ Beckman, 1990: 34-55.

⁴¹ Emiroğlu, 2003: 575-576.

simgesel olarak Yakındoğu coğrafyasına ait düşünce sisteminde sıkça karşılaşılan yaşam döngüsü düalizmi yani "zıtlıkların mücadelesi/birliği"nin masala yansımış halidir. Masaldaki "Kötü" kardeşin varlığı, masalın ana kahramanı olan "İyi"nin temsil ettiği erdemi öne çıkarmak içindir. "İyi"nin olabilmesi için "Kötü"nü varlığı/var olması gereklidir hatta zorunludur. Kötü/kötülük vardır, var olacaktır fakat tanrılar masalın girişinde vurgulandığı gibi "İyi" (erdemli ve dürüst) olanın yanında yer alıp kötü olanı dışlayacaktır.

Appu ve İki Oğlu Masalı'nda, iyi-kötü mücadelesinin dışında kadın-erkek ilişkilerinden, ailenin mülkiyetin devamlılığına; adalet duygusundan adak olgusuna Hitit Çağı Anadolu'sunun kültürel değerlerine ait pek çok veriye ulaşılabilmektedir. Yalın bir dille anlatılan ve ayrıntılı tasvirlerin yer almadığı masalda söz konusu metinler birer ipucu niteliğindedir. Çocuk sahibi olamama durumunun bir erkeğe yüklenmesi, çocuk sahibi olamayan bir adama karısının yaklaşımı, bu soruna Appu'nun bir adak kurbanı ile çözüm arayışı, tanrıların müdahalesiyle çocuk sahibi olan Appu'nun psikolojik eşliği geçtikten sonra olağan yollardan ikinci bir çocuğa daha sahip olması, çocuğun doğumu ve doğum etrafında gelişen seremoni, çocuklar büyüdükten sonra kardeşlerin birinin dayatmasıyla girdikleri mal paylaşımı, bu paylaşım sırasında yaşanan adaletsizlik ve konunun tanrılara havale edilmesi tanrıların bu konudaki tutumu, aldıkları pozisyon gibi birçok öge/motif/simge, masalın çağına dair bir çeşit bilgi kaynağı olarak kabul edilmelidir.

Kaynakça

- AKIN, E.-ABDURRAHİM T., 2019. "Mustafa Ruhi Şirin'in Çocukları Uçuran Masallar Dizisinde Mekân Algısı", *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3/1, ss. 30-36.
- ALPTEKİN, A. B., 2016. *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçay Yayınları, Ankara.
- ARCHI, A., 1995. "Hittite and Hurrian Literatures: An Overview", *Civilizations of the Ancient Near East*, 3-4, ss. 2367-2377.
- ALTMAN, A., 2005. "Šattiwaza's Declaration (CTH 52) Reconsidered", Acts of the V. International Congress of Hittology, Ed.: Aygül. Süel, Çorum 2005.
- BECKMAN, G. M., 1983. *Hittite Birth Rituals*, Studienzu den Bogazköy-Texten, 29, O. Harrassowitz, Wiesbaden.
- BECKMAN, G.M., 1990. The Hittite 'Ritual of the Ox' (CTH 760.I.2-3)", *Orientalia*, 59 /1, ss. 34-55.
- BECKMAN, G. M., 1996. *Hittite Diplomatic Texts*, Ed.: Harry Angier Hoffner, Scholars Press, Atlanta.
- BECKMAN, G. M., 1998. "Ištar of Nineveh Reconsidered", *Journal of Cuneiform Studies*, 50/1, ss.1-10.
- BECKMAN, G. M., 2009. "Hittite Literature", *From an Antique Land*, Ed.: Carl S. Ehrlich, Rowman & Littlefield, The USA, ss.215-254.

- CARTER, C. W., 1962. *Hittite Cult Inventories*, University of Chicago, Press, Chicago.
- BİLGEGİL, M. K., 1980. *Edebiyat Bilgi Ve Teorileri I*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- BORATAV, P. N., 2007. *Zaman Zaman İçinde*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- DARGA, M., 2011., "Büyük Kraliçe Puduhepa", *Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş*, Anne, Tüccar, Kraliçe, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- EDEL, E., 1994., *Die Ägyptisch-Hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in Babylonischer und Hethitischer Sprache*, Umschriften und Übersetzungen, Band I, Westdeutscher Verlag.
- EMİROĞLU, K., 2003. "Masal", *Antropoloji Sözlüğü*, Ed.: Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, ss.575,576.
- FRIEDRICH, J., 1950. "Churritische Märchen und Sagen in Hethitischer Sprache", *Zeitschrift für Assyriologie*, 49, ss. 213-254.
- HAAS, V., 1994. *Geschichte der Hethitischen Religion*, Brill, Leiden/New York.
- HAAS, V., 2005. "Die Erzählungen von den zwei Brüdern, vom Fischer und dem Findelkind sowie vom Jäger Kešše", *Altorientalische Forschungen* 32/2, ss. 360-374.
- HAAS, V., 2006. *Die hethitische Literatur*, Texte, Stilistik, Motive, De Gruyter, Berlin-New York.
- HOFFNER, H., 1975. "Hittite Mythological Texts: A Survey", *Unity and Diversity, Essays in the History, Literature and Religion of the Ancient Near East*, Ed.: Goedicke, H. – Mc Bee, R. J.J., Johns Hopkins University Press, Baltimore- London.
- HOFFNER, H., 1968., "A Hittite Text in Epic Style About Merchants", *Journal of Cuneiform Studies* , 22, ss.34-45.
- HOFFNER, Harry., 1998. *Hittite Myths*, Ed. Gary Michael Beckman, Society of Biblical Literature, Atlanta.
- HOFFNER, H.- Beckman,G.M., 2009. *Letters from the Hittite Kingdom*, Society of Biblical Literature, Atlanta.
- VAN DEN HOUT, Th ., 1997. "Apology of Hattušili III", *The Context of Scripture 1*, Ed.: William Hallo ve K. Lawson Younger, ss. 199-204.
- HZL: Rüster, C.-Neu, E., 1989. *Hethitisches Zeichenlexikon*, Otto Harrassowitz-Wiesbaden.
- GÜTERBOCK, H. G., 1945. *Kumarbi Efsanesi*, Çev.: Sedat Alp, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- GÜTERBOCK, H. G. 1978. "Hethitische Literatur", *Neues Handbuch der Literaturwissenschaft Bd.*, 1, Ed.: Wolfgang Röllig, ss. 211-253.
- KARATAY, H.-DOĞRU A.,2020, "Kuşların Masalı" Üzerine Bir İnceleme", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, ss. 56-69.

- KOŠAK, S., 1982. *Hittite Inventory Texts (CTH 241-250)*, *Texte der Hethiter*, 10, C. Winter, Heildelberg.
- KÜMMEL, H. M., 1966. *Ersatzrituale für den Hethitischen König*, Studien zu den Boğazköy-Texten 3, Harrassowitz, Wiesbaden.
- MOUTON, A., 2019. "Divine Speech in Hittite Dreams", *When Gods Speak to Men. Divine Speech according to Textual Sources in the Ancient Mediterranean Basin*, Ed.: Stéphanie Anthonioz, Alice Mouton ve Daniel Petit, Paris, ss.21-33.
- REYHAN, E.-CENGİZ, T., 2016. "Hitit Toplumunda Aile ve Çocuk", Trakya Üniversitesi & Motif Vakfı, Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu, Edirne.
- REYHAN, E., 2017. *Hitit Devleti'nde Siyaset ve Yönetim, Direktif, Yemin ve Sadakat*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- RÜSTER, C.- NEU, E., 1989, *Hethitisches Zeichenlexikon, Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, Studien zu den Boğazköy-Texten, Harrassowitz, Wiesbaden.
- SEVİNÇ, F. 2007. *Hititlerde Ölülere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- SIEGELOVÁ, J., 1971. *Appu-Märchen und Hedammu-Mythus*, Wies Harrassowitz, Wiesbaden.
- SINGER, I., 1996. *Muwatalli's Prayer to the Assembly of Gods Through the Storm-God of Lightning (CTH 381)*, American School of Oriental Research, Scholars Press, Atlanta.
- STRAUß, R., 2006. *Reinigungsrituale Aus Kizzuwatna: Ein Beitrag Zur Erforschung Hethitischer Ritualtradition Und Kulturgeschichte*, De Gruyter, Berlin-New York.
- TAŞ, İ.- ADALI, S.F., 2016. "A Hittite View of Lullubum and its World", *Audias fabulas veteres: Anatolian studies in honor of Jana Součková-Siegelová*, Ed.: Šárka Velhartická, ss. 374-388.
- ÜNAL, A.- GIRGINER. S., 2007. *Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitap ve Yayıncılık, İstanbul.
- ÜNAL, A., 2016. *Hititçe-Türkçe, Türkçe Hititçe Büyük Sözlük, Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luvicesi, Çivi Yazısı Luvicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- YİĞİT, T., 2007. "Hititçe Çivi Yazılı Belgelere Göre Çoban", *Bellethen* 66/247, ss.765-787.